

A salgótarjáni mi utcá(i)nk

JUHÁSZ TIBOR: *SALGÓ BLUES*

A költőként három évvel korábban bemutatkozó Juhász Tibor első prózakötete egy szociografikus igényű, időnként a riport határáig vagy kissé azon is túlra merészkedő, többnyire jól megírt, ám váratlanul, mintegy félúton megvágott novellaciklust foglal magába. Lírikustól szokatlan váltásnak tűnhet ez az elsöre szikárnak ható realizmus, mely a szövegek domináns eleme, ám egyrészt az elbeszélő empátiája ezt a szikárságot rendre kikezdi, másrészt Juhász Tibor lírájában javarészt ugyanezt a világot szólítja-szólaltatja meg. Javarészt, mondom, ugyanis az *Ez nem az a környék* címet viselő verseskötény *A város felé*, illetve *Városom* ciklusainak világa hozzámérhető a *Salgó blues* pár közterületnévvel nagyjából pontosan, de legalábbis konkrétan leírható világához: ez a „mai” Salgótarján egynehány utcája egy egykori munkásnegyedből, kolónialakásokkal és kolduspalotákkal. Egy templommal valahol a negyed közepén. Főhősei munkanélküliek, alkoholisták, gyógyíthatatlan betegségekben szenvedők, leszázalékolt rokkantnyugdíjasok, a nyomorba belenövő, farkastörvényeket követő tinédzserek. Közöttük jár-kezel e szövegek elbeszélője, aki egyszerre van belül és mégis kívül e világon. A történeteknek nem alakító résztvevője, hanem szem- vagy – és gyakrabban – fültanúja. Ő az, aki ott ül a kocsmában, a Kék Acélban – mint ahogy a verseskötény *Kitartó* nevű kocsmájában üldögél a beszélő –, és, afféle történetgyűjtőként egy-egy asztalhoz odatelepedve fizet valamit a betérőknek, aztán meghallgatja őket, vagy éppen a környéket járja, és beszédbe elegyedik a járókelőkkel – ilyen módon cselekvő, bár cselekedetei passzívak, elsősorban, talán egyetlen helyzetet leszámítva, kizárólag a beszéltetésre irányulnak. Egy helyütt (34.) az önkormányzat megbízásából eljáró kérdezőbiztosnak mondja magát – de nem lehet biztosat tudni erről sem. A novellaciklus darabjai mind egy vagy egynehány figurát ugratnak ki főszereplővé, hol élettörténetet mesélnek, mely a térség múltjával szövődik egybe, hol konkrétabb cselekményt mondanak el, amely pedig a „mai” állapotokat világítja meg. Az előbbieket időnként valósággal tollba mondják a szereplők, még olyan szöveg is akad, amely „megdolgozatlanosságával” tüntet, egy az egyben, megszakítás, átírás, külső kommentálás nélküli hangfelvételnek tüntetve fel magát (*171102_022.mp3*). Utóbbi esetben az is előfordul, hogy az elbeszélőnk már-már testközelből tudósít – akár még be is avatkozhatna, de amint lehetősége van rá, inkább hátralép (*Kés nélküli böllérek*).

Elsöre úgy fest, a kötet cím a teret fontos szereplővé lépteti, de a lokalitás legfőképpen társadalmi státuszt fog jelölni – hiszen a boldogabbik Tarján (ha van), nem jelenik meg a könyvben. Ennek a pár utcának lakói nem annyira *salgótarjániságukkal* tüntetnek, mint a nyomorukkal, de legalábbis a köztes, ám kilátástalan lét-helyzetbe szorultságukkal. Többnyire, mint minden nagy volt szocialista ipari központban, itt is nyilván innen-onnan sodródtak össze – de azt nem nagyon tudjuk meg, ki honnan való, csak azt, hova jutott. A múltbeli történet esetleg visszamatat egy a városon belüli másik környékre, ami egyúttal másféle, a mainál magasabb

megbecsülésnek örvendő társadalmi státuszt, jobb egzisztenciális helyzetet jelöl, de az lényegtelen, hogy ki merre is járt még a világban. A szereplők élettörténete tulajdonképpen a korábbi munkájukhoz kapcsolódó események története, holmi személyes-érzelmes dolgok nem játszanak szerepet ezekben a sorselbeszélésekben. Közvetlenül a társadalmi létmódra kérdeznék rá ezek a rövid, frappáns írások. A szereplők érzelmi viszonyulásait leginkább a *nincsenek* határozzák meg: csak olyan érzésekről referálnak, amelyek elveszített dolgokhoz (személyekhez, munkákhoz) kapcsolódnak. Épp ezért a legfontosabb kategóriák a megtörtség, a fájdalom, az elveszettség érzése, a kilátástalanság lesznek. Egyetlen olyan figura sincs a könyvben, akit a remény jellemezne, aki optimista volna úgy általában, vagy akinek a történetében benne rejlene a kitörés lehetősége. Ehhez képest az első novella (*Harangszóra várni*) címével, felütésével is éppen hogy a „lélek” és a „szellem” szféráit célozza – vagyis olyasmit, ami e könyv világában nincsen, vagy nem nagyon érdekes: a munkáskolónia temploma jelenik meg a kötet elején, amivel aztán a későbbiekben kevés dolgunk lesz, bár persze fontos tájékozódási pont, amennyiben jól látható, hiszen körötte jönnek-mennek a figurák – többnyire a kocsmába. A templomi padok helyett sokkal inkább ott ülnek. Másfelől a címbeli várakozás mint olyan kevésbé jellemzi a szereplőket, s rajtuk túl az egész könyvbéli világot. Bár a munkanélkülivé vált korábbi fizikai munkásokról a rendszerváltás időszakának kormányzati, illetve kormányzimpatizáns köreiből jellemzően pökhendi, lenéző hangszívallyal közhelyként mondogatták-írogatták (s mondják-írják ma is), hogy „várják, hogy a szájukba repüljön a sült galamb, de tenni nem tesznek érte semmit”, a *Salgó blues* világában ez már nem érhető tetten (nota bene nem is a kilencvenes években játszódnak a novellák). Ezek az emberek már nem várnak semmit, tudják, hogy nincs megoldás. Legfeljebb, ha már harangszó, hát az életük végét jelző legutolsó harangszót várják. De nem siettetik.

Kétségtelen, hogy Juhász Tibor prózaírásának a legjelentékenyebb ösztönzője Tar Sándor, de ugyanakkor az az érzésem, a legfontosabb kihívást is a Tar-szövegkorpusz, annak beszédmódja jelenti a fiatal, Salgótarjánból Debrecenbe származott író számára. Persze a munkások ugyanúgy beszélnek, és javarészt hasonlóak a történeteik is – főleg, ha ugyanolyan korúak, mint a Taréi, márpedig Juhász több szereplője, beszélője is olyan, akinek fiatalsága java még a kommunizmusban telt, míg az utána következő „átmeneti időre”, amely tartósnak bizonyult, a lassú megöregedés jutott –, ám mindenféleképpen Tar-ízűek a szövegek mondatai is („a hónap legnagyobb részében úgyis kuporgatni kell a garast, ülni rajta, mint kotlós a tojáson, de a pénz nem szapora, az nem kel ki, az inkább olyan, mint az első szerelem, egész életedben érzed a hiányát” – *Szerencsesarok*, 43.). Ezzel persze tisztában van az elbeszélés és az elbeszélő is, hiszen itt is, pont ugyanúgy, ahogy a megfelelő helyen Tarnál, feldobják a *miért jó a póknak?* találós kérdését, és a poént ugyanúgy nem kötik az olvasó orrára (*Kismoszkva*). Talán az ironia kevesebb, háttérbe vontabb e könyvben, és helyenként riportszerűbbek a szövegek, mint Tarnál. Háttérbe vontabb, de jelen van – vesd össze mindazzal, amit fentebb a templommal való nyitásról és annak későbbi hiányáról írtam, vagy direktbben a megintcsak fentebbi, *Szerencsesarok*ból vett idézettel. Ami pedig a riportszerűségét illeti, ez hol jó, hol nem. Mert magától megemeli a szövegek téjtét az, hogy az

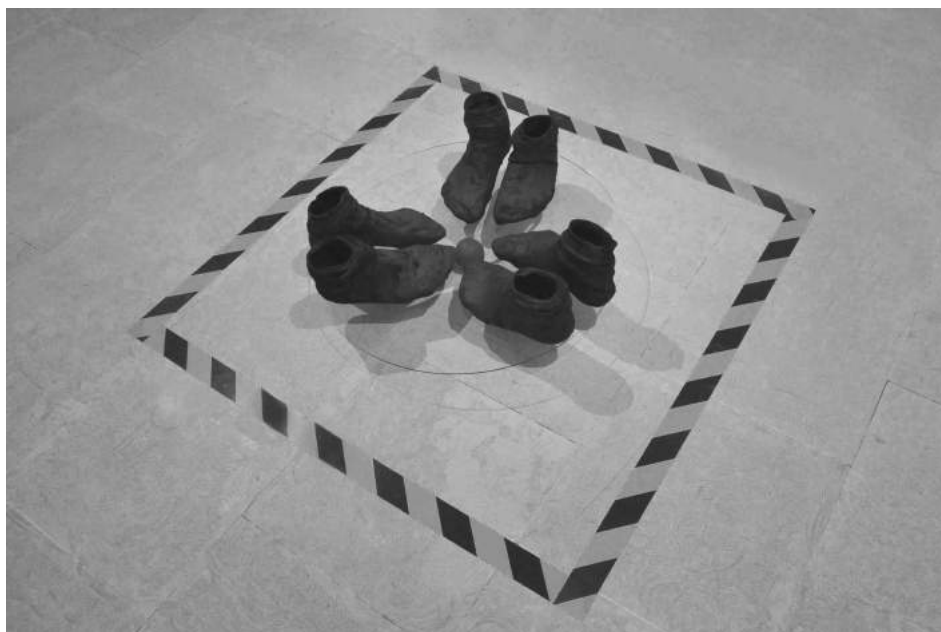
elbeszélőjük *ott van*. Nem mondja, hogy ezek az ő utcai is, bár kétségtelenül rajtuk jár. Egyesek elsőre ki is nézik onnan, mint a *Kés nélküli böllérek*ben megismert, többször visszatérő banda az első találkozásukkor, de aztán elfogadják. Nem közülük való, de ismeri ezt a világot. Ami azt illeti, az olvasónak az az érzése, hogy annál jobban is, mint amennyit ez a kötet megmutat. Mert egy idő után megfogalmazódik benne, hogy, talán az írások rövidebbé, talán a ciklus egészének kurtasága miatt, mintha némelyik történetnek inkább a felszínén maradnánk. És épp itt jön az, hogy a riportszerűség nem mindig jó. Néhol bántóak a zsurnaliszta-ízű fordulatok („látod, ezeknek adjuk az adóforintjainkat” – *Tele van*, 46–47.), vagy túlságosan egy napilap szociointervjúját idézi a szöveg: „Éva nyolcvanezer forintot keres, ehhez jön a Csilláért kapott családi és Zoli rendszertelen, nevetségesen alacsony bevételei, ez így együtt nincs meg százötvenezer [...], kajára negyvenezer, ha marad, tízezer egy hétre” (38.). Felszínesnek hatnak az ilyen direkt megjegyzések ebben a prózában, ahol a Tar melletti másik hivatkozási pontként *Az atléta halálából* való mottóban felvetett Mészöly Miklóstra jellemző türelmes részletgazdagság is ott munkál – csak mintha nem mindig lenne elég tér ennek a kibontásához.

Márpedig ahol van, az remekre sikeredett: Feri vagy Barna több írásban kibontakozó története például ilyen, vagy a *Múltaknál* című írás, s a benne is szereplő, megintcsak visszatérő Rakonczai doktor története – ami arra is rámutat, hogy nem csak egyféle, munkássorsnovellák vannak itt. Az elbeszélések szüzséje többnyire máshonnan indul, elsőre nem a későbbi fő cselekményre figyelnek a szövegek, egy helyszín vagy egy helyzet rajzából bontakozik ki a tulajdonképpeni központi eseménysor. Ám e felütések, az előtérből háttérbe való áttűnések a fő felelősök sokszor azért, hogy ciklussá szerveződjön a kisprózaszorozat. Azonos a helyszín, az elbeszélő, és több szereplő is átjár egyik szövegből a másikba, történetük folytatódik, vagy kiegészül. Ezen a téren várna talán többet e ciklustól az olvasó. Bár határozottan érződik a szándék, hogy az elbeszélés megálljon még azelőtt, hogy bombasztikussá, teátrálissá vagy akár csak elkoptatottá válna, és ez sikerül is – leszámítva a fentebb említett riportszerű szöveghelyeket –, talán mégis túl koraiak a vágások. Főleg a végső. A kötet anyaga, laza szerkesztésmódjából kifolyólag, folytatható volna még, és a téma is elbírna további szövegeket. Nem a ciklus után, hanem belülről – mert hát a ciklus lezárul az utolsó, *Helytörténet* című szövegben, amely, eltérően a többi írástól, a konkrét cselekményességtől elrugaszkodva sajátos metaszöveggé válik, amennyiben a maga pozícióját az imagináriusban jelöli ki, s afféle műhelyvallomásnak tűnik. De még ez sem lesz esszéisztikus: inkább az empátia és a szolidaritás születéséről és alakulásáról referál, semmint a valóságos alkotásmódról. Ilyen módon ez a szöveg elválik a többitől, valóban zárlatot ad egy le nem zárt, de nyilván nem is lezárható kompozícióhoz.

A realizmus a prózafordulat után már nem feltétlenül ugyanaz, mint ami előtte volt – vagy még ha maga a realizmus ugyanaz is, olvasói nem feltétlenül ugyanúgy olvassák. Mert például meglehetősen megoldatlan a kérdés, hogy mi is a valóság, kié ez a valóság, miféle felhatalmazása van a valóság megragadására az elbeszélőnek, és hogy ő honnan is beszél – Juhász Tibor első prózakötete milderre meglehetősen hitelesen megfelel. Látásmódja szerencsésen messze van a szociografikus-realista igényű prózát súlyosan megterhelő és lehasználó ideológiai alakzatoktól.

Tar Sándor „iskolája” (s rajta keresztül Fejes Endre, Kertész Ákos vagy éppen a *Gyepsor*-novellákat író Veres Péter hagyománya) egyáltalán nem terméketlen, s ma, amikor a bizonyos valósággal újra baj van, amikor a szegénységrepresentáció egyre inkább kiszorult a közéleti-politikai uralom alatti médiatérből, feletébb aktuális is – azzal együtt, hogy nem válthatja azt ki, természetesen. Persze mindettől függetlenül még Tar Sándor nyelvét nyilván *túl kell élnie* Juhász Tibornak. Jelen kötet azt mutatja, hogy a műhelyében már ma is nagyon sok minden készen van ahhoz, hogy az újabb magyar realista próza körében a későbbiekben kiteljesedhessék. (*Scolar*)

ANTAL BALÁZS

„Határ”

AZ ALFÖLD FOLYÓIRAT PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA

A 70. évfolyamában járó *Alföld* folyóirat „Határ” címmel nyílt pályázatot hirdet. Pályázni két kategóriában (vers és próza; esszé és tanulmány) lehet. Egyéb műfaji megkötés nincs, tematikus is csak annyi, hogy a mű kapcsolódjék a pályázat címéhez, hívószavához! A kézirat maximális terjedelme szépirodalmi szövegeknél 20 ezer, értekező próza esetében 30 ezer karakter. A pályázatokat e-mailben, csatolt mellékletként (Word-dokumentum formátumban) várjuk az alfoldfolyoirat@gmail.com címre! Kérjük, hogy a pályázó a levélben tüntesse fel nevét és postai elérhetőségét, valamint a tárgy mezőbe írja be, hogy „Határ”!

Határidő: 2019. augusztus 31.

A pályaműveket a szerkesztőség bírálja el, a két kategória első három helyezettje pénzjutalomban részesül.

- I. díj: 300 ezer Ft
- II. díj: 200 ezer Ft
- III. díj: 100 ezer Ft

A legjobb kéziratokat az *Alföld* „Határ” című, decemberi tematikus számában közöljük.

Eredményhirdetés: 2019. október 10.

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége
Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.